

ש מעתא עמיקתא

גליון ר"נ / פרי יתרו / ה'תשע"ו
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם יש להימנע מאכילת תותים משום חשש תולעים

א. חיוב בדיקת פירות וירקות מתולעים. ב. גדר מיעוט המצוי. ג. נגיעות בתות שדה. ד. ביטול תולעים שאינם לסגן. ה. תולעים שניתן להסירם רק ע"י הפסד חלק מהפרי. ו. ביטול ע"י הלעיסה. ז. פרי שאי"א לבדוק.

א. חיוב בדיקת פירות וירקות מתולעים

מבואר בשו"ע (סי' פד סעי' ה) שיש חובה לבדוק מיני פירות שדרכם להתלעלע כשהם מחוברים או כשהם תלושים. וע"י משייכ בס"ד בזה באורך בגליון צ"ב.

ועיינו בשו"ע (שם) ובשו"ך (סס"ק טו סעי' ב) שחובת הבדיקה אינה חלה אלא דאיכא מיעוט המצוי של פירות מתולעים באותו מין. וכתב הרמ"א (סעי' ה) דבכה"ג לא סגי בבדיקת רוב פירות המונחים בפניו, אלא צריך לבדוק כולם. וביאר בשו"ך (ס"ק כג סעי' ב) דכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הרוב, ודומה לבדיקת הריאה ביו"ד סימן ל"ט סעי' ב'. וע"י עוד בשו"ך (סי' פט ס"ק ח) שמבואר שחובת בדיקה במקום מיעוט המצוי היא מדרבנן. וכן נקטו הפמ"ג (סי' ח א"א ס"ק י"א וסי' נה א"א ס"ק ו), המ"ב (סי' נה ס"ק לא) והכה"ח (י"ד שם אות ה).

ב. גדר מיעוט המצוי

ונחלקו הפוסקים לענין גדר מיעוט המצוי, דעת הריב"ש (סי' קצ"א ד"ה גס מש"כ) "שהוא קרוב למחצה, ורגיל להיות". אולם במשכנות יעקב (סי' יז) כתי' דהוא חלק א' מעשרה. וכן פסקו המהרש"ם (דעת תורה יו"ד סי' לט ס"ג) והגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' ק"ג). והגר"ש זצ"ל (בדיקת המזון עמ' 179 שאלה א) נקט שטוב להחמיר כשיעור זה. וע"י משייכ בס"ד בכל זה בגליונות צ"ב ור"צ.

אלא דלא נתבאר בש"ס ופוסקים מה היא הכמות של המאכל שיש בו חשש תולעים שיחשב מיעוט המצוי, שהרי מסתבר שאם ימצא בכמות גדולה של אלפים שאינו מיעוט המצוי. ובמבית לוי (י"ד תולעים אות יג) כתי' שיש להתייחס לכמות שרגילים לקחת ולבדוק. ודעת הגריש"א זצ"ל (בדיקת מזון כהלכה עמ' 117 הגה 4) דתלוי בכמות שרגילים לקנות אם שק או שקית ואם מבשלים כמות גדולה (כגון במלוח) מתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות שמחלקים לכל סועד בנפרד. וע"י עוד בבדיקת המזון כהלכה (ח"א עמ' 179 אות ב) בשם הגר"ש זצ"ל.

ג. נגיעות בתות שדה

והנה בתות שדה טרי קיימת נגיעות של "טריפסיים" קטנים מאוד המסתתרים בתוך השקעים שעליו ואינם יורדים בשטיפה רגילה. הנגיעות היא בכ- 20% (אלא שנתון זה הוא ע"פ בדיקה של תותים מרובים ע"י מעבדה, ולפי המבואר בסוף אות בי אין הדבר קובע שיש מיעוט המצוי לקונים כמויות קטנות בביתם וכדו').

והנה יש מומחים בעניינים אלו שטוענים שכיון שתולעים אלו אינם מסתתרים לגמרי ניתן להסירם על ידי שטיפה כדון (ואף המיעוט שאינו מצוי שמחופר בפרי יוצא ע"י תהליך זה) והיינו דלאחר חיתוך עלה שבראש התות עם קצת מבשר הפרי, הוא שרותרם במים עם מעט חומר ניקוי ל-3 דק', ולאחר מכן לטפוף היטב אחד אחד תחת זרם מים חזק, ולאחר מכן מותר יש באכילה.

אולם מומחים אחרים טוענים שיש תולעים המסתתרים לגמרי אחורי השקעים ופעמים שאינם יורדים ע"י שטיפה זו, ועל כן לדעתם יש להוסיף לטפוף עוד פעמיים ואח"כ לטחון או לבשל התותים שע"י זה תולים שהתולעים הנשארות התרסקו או נימוחו ובטלים (וע"י בגליון ק"ע לענין חיתוך ריסוק פירות מתולעים), או לקלף שכבה דקה מהפרי מכל צדדיו (כולל חריצים עמוקים) ולשטפו היטב במים לאחר הקילוף, ע"כ. ונמצא שאי"א לאכול הפרי בדרך הנאתו אלא לאוכלו טחון או ע"י קילוף שעל ידו מפסיד חלק חשוב מהפרי.

אלא דלפי שנתנם יש לזון דאדרבה כיון שאין אופן להסיר תולעים אלו (רק ע"י הפסד מהפרי) הם בטלים בפרי שמסתתרים בתוכו ומותרים באכילה, וכמו שיתבאר בס"ד.

ד. ביטול תולעים שאי"א לסגן

איתא בע"ז (סי' סח:סח) איבעיא להו עכבר שנפל תוך חומץ מאי, א"ל רב הילל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא, ואסר רב כהנא, א"ל הווא אימרטוטי אימרט (התרסק), ע"כ. ופרש"י (שם ד"ה אימרטוטי) דאימרטוטי אימרטט לחתיכות דקות קטנות ושרץ איסורו כבעדשה כטומאתו וחיי' דלמא בולע חתיכות שרץ בהדי חומץ, ע"כ. מבואר דאע"פ דבעלמא קיייל דאיסורים בטלים ברוב או בששים, שרץ מרוסק אינו בטל דחיי' שיפגע באיסור.

ועיינו בר"ן (ע"ז לב: ברי"ף ד"ה ההוא) שתמע על רש"י למה העמיד דברי השי"ס בחי' שרצים דוקא, דהא ק"י בשאר איסורין יש לחוש לפחות מכזית דהא איסור מהית'. ותו קשיא אי מושי"ה אמאי אסריה רב כהנא, יעבירונו ממסנת ויתירונו, ע"כ.

ובאמת הרשב"א (תה"א בית ד שער א) כתי' ע"פ רש"י דלאו דוקא שרצים המובדלים, אלא אפי' שאר האיסורין שנתערבו בין וחומץ ושמן וכיוצ"ב יש לחוש אפי' לפחות מכזית, שהרי חצי שיעור אסור מהית', הילכך ליעבריה במסנת ולשתרי, ע"כ. נמצא דדעתו להחמיר בכל האיסורים יבשים המעורבים בהיתר לה, שאם אי אפשר לסגן אסורים. [נרש"י שלא כתב להתיר ע"י סינון מ"ל דס"ל שהשי"ס מיייר בגוונא דאי"א לסגנו. וכן מבואר בטור (דסי' קד). עייניש בב"י (שם). וע"י בריטב"א (שם ד"ה ועכב"ד) דאם אינו מסגן אין כאן ביטול ואיכא משום איסורא דאורי'. אולם באו"ה (שער לב סי' ט-ח) כתי' דדין זה הוא דוקא במשקה לפי שאפשר לסגנו הו"ל כדבר שיל"מ, ע"כ. ומשמע דהוא מדרבנן כדון דבר אינו בטל מתיירין].

ועיינו באו"ה (שם) שמבואר נמי כהרשב"א דדוקא שהאיסור נפל תוך משקה המורגן דאינו בטל, אבל לא בהתערב בהיתר יבש. אולם הרשב"א (שם אות א) כתב שמהטור והבי"א אינו נראה כן. [נני' בניאר הגר"א (סי' קד אות ו) שכת' דמאכל עב כרוטב עבה נחשב דבר לח כיון שאינו עומד בפני' ע"כ. מבואר דכל שהמאכל אינו עומד אלא ע"י כלי בכלל דבר לח הוא. וכעין זה מבואר באג"מ (א"ח ח"ד סי' ע"ד ביטול אות ה)].

ולהלכה נחלקו הפוסקים, דעת הרמ"א (שם סעי' א) והב"ח (אות ב) דדוקא בשרץ דאיסורו כטומאתו (כעדשה) אם התערב בהיתר לח אינו מועיל ביטול, אבל בשאר איסורין אפילו נפל לרוטב והוא ניכר, אם אינו יכול לבררו בטל. ועייניש בב"ח שכן מוכח מהטור דישתה בסי' ק"א דריה שנתרסקה בטלה, ע"כ. וכ"כ הדרישה (אות א) בשם המהרש"ל.

אלא דעייניש בדרישה (שם) שהוא כתב דיש לחלק בין מין במינו למין באינו מינו, כלומר בתערובת מין באינו מינו שהאיסור ניכר ואי"א לבררו מחמירין (שם אות א) כתב שאפשר לבררו מסלקו ושרו), משא"כ במין במינו. [נע"י בפמ"ג (י"ז ס"ק א) שכת' דר"ל כגון עוף טמא עם טהור ששוין במראה, ולזה קורא דרישה במינו]. והסכים לדבריו הט"ז (שם ס"ק א), ועייניש שמסיק דביבש בלח וכן ביבש ביבש כל שאפשר לסגנו אינו בטל, ואם אי"א לסגנו ביבש בלח אינו בטל, וביבש ביבש בטל. וכן דעת היד יודעה (פד"ק ס"ק ה). [נלא דע"י בפמ"ג (שם) שכת' דלדעת הט"ז יבש ביבש כל שניכר האיסור במראית העין אלא שאי"א לבררו מחמת דקותו וקטנותו לא בטל מהית'.]

אולם השי"ך (ס"ק ג ונש"ק"ב שם) כתב דלעולם כל האיסורים שהם בכזית בטלים, פרט לכעדשה משרץ דאינו בטל ביבש ביבש מטעם בריה, בטל דגורו רבנן ביה דחיי' דנמא איפגע בממשותו כעדשה ואתי לדידי חיוב דאורי', כי היכא דאשכחן דגורו בריה דלא בטל, ע"כ. [וע"י בפמ"ג (ס"ק א) דבמה דנמא איפגע בשרץ לשי"ך דבשאר איסורים אף כי יפגע בממשו של איסור אין בכך כלום, דכיון שאינו יכול לסגנו הוי כיבש ביבש דקיי"ל ח"ל בתרי בטל (והאיסור נהפך להיתר), ע"כ. ולכאורה קצ"ע שהרי בנקה"כ משמע דבכה"ג נמצא פוגע באיסור תורה, אלא דלא חששו להכין].

אמנם הפמ"ג (ס"ק א) דחה דברי הרמ"א והשי"ך ודעיימהו, מחמת שאיסור הניכר אין לו ביטול כלל אפי' אי"א לסגנו, וע"כ אין היבש מתבטל בלח מפני שהלח לא מחילף ביבש ואינו נבלל בתוך הלח ומינכר ע"י מישוש בידיים בתבשיל ירגיש בממשו של איסור ויכירנה הו"ל איסור הניכר שאין לו ביטול, וע"כ עכבר וכיוצא שגפול לחומץ ונחתך אין לו תקנה אלא בסנינו, אבל נפל בתבשיל שיש בו גם חתיכות בשר של היתר דקות מערבי עם חתיכות של עכבר ולא מינכר איהו מהן של איסור ואיזה מהן של היתר, אם יש רוב חתיכות של היתר הכל שרי, ע"כ. והסכימו לדבריו הפמ"ג (ס"ק א) והגר"א זצ"ל (שם א) שבתקופה (כז), ועייניש שבטק"ז אפי' בדעת הט"ז. וכן דעת החפ"א (בכלל נג אותיות א-ז), ומי"מ הביא מהמנחת יעקב (בכלל פה אות נו) שבמקום הפסי"מ יש לסמוך על הרמ"א. וכן החזו"א (י"ד סי' ל ס"ק ג וסי' יד ס"ק ו ד"ה ושיעור) הסכים להפרי"ח דכל שיהיה ניכר במראה או כשיפגשו אינו בטל, אף שקשה לבררו.

[המשך בעמוד הבא]

היוצא מבית הכסא האם צריך ליטול ידינו ג"פ מכל

כתב המרדכי (פ"ח דברכות סי' קצ"ד) - ואלו שבעה דברים הצריכים נטילה אחריהם, ההולך בין המתים, ההולך מבית המרחץ, הנוטל צפרניו, ההולך מנעלים, הנוגע ברגליו, והחופף ראשו, וההולך מבית הכסא.

וכיוצ"ב איתא בתשב"ץ קטן (פסקי מהר"ם מרומטבורג - סי' רע"ח) ובכל בו (סי' כ"ג דין ה' הל' נט"ו) בשם הר"מ.

[אלא דבתשב"ץ איתא בט"ח ההולך מבין המתים ההולך מבית האבל. ובכל בו אע"פ שכתב בריש דבריו ואלו ז' דברים, מנה רק ו', ונשמט שם ההולך מבין המתים].

ובאורחות חיים (הל' נטילת ידים סי' ק"ה) הוסיף עליהם עוד ב', מי שנגע במת ומי שנגע באמתו.

וכתב עוד האורחות חיים - ואז"ל מי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל, ח"ח הוא תלמודו משתכח, ואם בור הוא יוצא מדעתו. והן רחיצה אינה צריכה שיעור, ולא כח אדם, ואינו מברך, אלא משום נקיית.

הנה ביאר דהך רחיצה אינה אלא משום נקיין, אולם לא נתבאר בדבריו אי בעי דוקא רחיצה ע"י מים, או דסגי בנקיין אף ללא מים.

ובמרדכי (שם סי' קצ"ג) איתא - ועל הדברים הצריכים נטילה אשר שאלת אם סגי בנקיין בעלמא בלא מים, דבר שא"א להתברר בראיה ברורה אין לעשות פרוקא לטכנתא, טוב להמחיר ליטול במים. ע"כ. וכן איתא בתשב"ץ ובכל בו הנוכרים.

והביא דבריהם בב"י (סי' ד), וקבעם דלינא בשו"ע (סי' ח) בה"ל - אלו דברים צריכים נטילה במים, הקם מהמטה, והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ, והנוטל צפרניו, והחולץ מנעליו, והנוגע ברגליו, והחופף ראשו. וי"א אף ההולך בין המתים, ומי שנגע במת, ומי שמפליא כליו, והמשמש מטחו, והנוגע בכינה, והנוגע בגופו בידו. ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל, אע"פ ת"ח הוא תלמודו משתכח, ואם אינו ת"ח יוצא מדעתו.

וביאר המג"א (שם סי' ק"ח) במים - ולא במייד דמנקי (מרדכי). וכ"כ הט"ז צריכים נטילה - פיודש במים דוקא ולא נקיין בעלמא. וביאר הפמ"ג (א"א שם) דסכנה יש עד שיטול במים.

והנה באורחות חיים מבואר דא"צ ליטול ידיו ג"פ ובכלי, אלא סגי ברחיצה כל שהיא לשם נקיין.

ובספר היום (סדר נטילת ידים) כתב - ונראה לי שבכל אלו הענינים אין צריך לערות עליהם מים ג' פעמים, כי לא נזכר עירוי ג' פעמים אלא בנטילת ידים שחרית אבל לא דבר אחר. דבשאר דברים אין חזקה הטומאה גדולה כי אינו אלא דרך עראי, ובשפכה אחת עליהם כראוי מועיל.

והמג"א בסי' ד' (סי' ק"ח) הביא דברי סדר היום. ובסי' ד' כתב משימה דהיכל הקודש (אות ג) היוצא מבית הכסא צריך לערות על ידיו ג"פ, וכן הוא בזהרה בראשית (י' ע"ב). והשיג עליו דדוקא ברוח רעה דשחרית אמרינן בת חורין היא ומקפדת על ג"פ (שבת ק"ט), וא"כ אין ראייה מהזהרה.

וכן פסק הגר"ז (סי' ד' סי"ח) דבכל אלו הדברים א"צ נטילה ג' פעמים.

אולם במקור חיים (לגור"ה הכותן תלמיד הגר"ח וויטאל זצ"ל - סי' ד' סי' ק"ח) כתב - כל הדברים הללו שאמרו חז"ל כי צריכים נטילה, לא פרוש הטעם שלהם, ואין כולם מטעם אחד וכ"י אבל יש ביניהם הפרש ונפק"מ לענין הנטילה, כי הדברים שהם מפני רוח רעה יותר חמורים ולכן צריך לעשות נטילה מעולה, חוץ מנטילת ידים שחרית שצריך לערות ג"פ ואין נטילן ע"ג קרקע וכל הדברים הנוכרים מה שאין צריך כן לנטילת היוצא מבית הכסא, דאע"ג כי שורה על ידיו רוח רעה אינה בת מלך וכ"י ולכן הרחיצה אע"ג שצריך להיות עד הפרק א"צ כלי וכיוצא אבל צריך לרחוץ כעין של שחרית, אבל היוצא מבית המרחץ והנוטל צפרניו וכ"י א"צ רחיצה ג"פ.

ונראה מדבריו היוצא מבית הכסא בעי נטילה ג"פ אלא שא"צ כלי, והיוצא מבית המרחץ א"צ אפי' רחיצה ג"פ. וכן הבין בא"ר (סי' ק"ח) דאחר שהביא דברי סדר היום כתב - וכתב בדמשק אליעזר (דף שכ"ו אות ל"א) דצריך לנטילתה לרקוק בכל התומרות הנוהגים בנט"י לאכילה בכל הדברים. אבל בספר מקור חיים (סדר ברכת סי' ק"ח) כתב דהיוצא מבית הכסא אף שרוח רעה שורה עליו, מ"מ אינה בת מלך וא"צ כלי, וכן ההולך בין המתים צריך ג"פ אבל לא כלי. אבל היוצא מבית המרחץ ונוטל צפרניו א"צ רחיצה ג"פ. והמג"א (סי' ד' סי' ק"ח) נוטה דגם בבית הכסא א"צ ג"פ, וכן משמע בסי' קס"ה. ע"כ.

והמחזיק ברכה (סי' ו') הבין דבריו המקור חיים דאף היוצא מבית הכסא א"צ ג"פ. אולם כתב דחזו"ן לרבנן קשישיא שרחצו ג"פ.

ואף השל"ה (שער האותיות אות ט' טהרה) כתב דכל אלו הדברים הנוכרים בשו"ע צריך ליוהר ליטולם יפה בעירוי ג' פעמים.

[ובכ"מ החיים (לגור"ה פלאגי זצ"ל - סי' ח' סי' כ"ו) החמיר מאד דבר וכתב בכל הני צריך שיעור ג"פ, ושיטול כשיעור

ועי **בהגות הגר"פ** בשו"ת חות יאיר (ס"ט קה) דאף לדעת ה"ת"ז (שם) ליכא מניעת ביטול רק היכא שהאיסור ניכר במראית עין אלא שא"א לברור מצד דקונו וקטנונו, אבל היכא שא"א להכיר האיסור דאף כשיבוא לידו וישים בו עינו לא יבין אם הוא האיסור או לא שפיר מתבטל. ועיי עוד במנחת סורח (ח"ב פ"ג ט"ד והנה בעל ה"ת"ז) **בבחי"ד** (ביאורים ס"ק א וחי"ב ב). [ועיי **בחנמ"א** (שם) שכתב דכל שיכול להכירו אפי"ל עיני טורח גדול לא מתבטל, וכן מבואר **בהרי"ל** (החושנות ס"פ) ו**בחנ"ל** (ר"ד ט"ו רענ). אולם **בערוה"ש** (ס"ד ק א) מבואר להדיא דבמקום טורח גדול איכא ביטול. וכן דעת **הגר"ש** **זצ"ל** ו**הגר"ש** **זצ"ל** (בדיקת החזון עמ' 134 ד"ה ומוקד). וכן נראה דעת **היד אליהו** (ס"ו פח). ומסתבר להכל לפי הענין. ועיי **בבדי השלחן** (עמ' קה). וכמו כן באופן שרק מוחמה יכול להכיר האיסור, עיי **בחיק"ל** (ח"א י"ד ט"ז צד) שצידד שבטל. והביאו **הדרכ"ת** (ס"ו קט ס"ק לט). ועיי **במשנה הלכות** (ח"א ט"ו קסז). ו"ה"ה בני"ד].

מבואר מהרמ"א הנ"ל דאיסור שא"א לסנו ולהפרידו מההיתר בטל. ואף לדעת הפרי"ח ודעימיה החולקים על הרמ"א היינו כי איסור הניכר במישוש ידים או במראה או בפיו אינו בטל, אבל בלא"ה בטל מה"ת.

ה. תולעים שניתן להסירם רק ע"י הפסד חלק מהפרי

הלפ"ז תולעים ועזרים המסתלקים בפרי כמו בני"ד וא"א לסלקם י"ל דבטלים לכ"ע (לפי הרמ"א כיון שא"א להפרידם, ואף לרמ"א כי אינם ניכרים). ואע"פ שאפשר לסלקם ע"י הסרת חלק מהפרי מ"מ י"ל דכיון שא"א להפרידם כי אם יחד עם ההיתר א"צ לעשות כן.

ואע"פ **הרמ"א** (ס"ו צח ט"ז ד) נקט שכל איסור שהתערב ואינו ניכר אם אפשר להסירו ע"י תחבולות חייבים לעשות כן. ועיי **גב' מהרש"א** (שם) שהוא דין תורה, ו**בפמ"ג** כתב בשם הפת"י שהוא מדרבנן. מ"מ כתב **הפת"י** (שם ס"ו ק) דאם המאכל מתקלקל בכך יש להקל. ואף לדעת **הפמ"ג** (שם ס"ו ס"ק ז) ו**היד יהודה** (שם קצ"ד ס"ק ט) דס"ל דלא חי"י לקלקול המאכל. מ"מ שאני הכא שא"א להפריד האיסור מן ההיתר כלל משא"כ שם שמפרידם זה מזה. [ולפ"ז מיושבים דברי היד יהודה שצידד שכל שיש הפסד מההיתר בטל כמבואר בסמוך, וכאן נקט שאף במקום שמתקלקל המאכל יש לעשות כן].

שו"מ **ביד יהודה** (ס"ו סס ט"ז קד ט"ז ד"ה ור"ת) שכת' לענין תולעים הנמצאים תוך סמפונות הכבד שיש להם קצת היתר, דכיון שא"א לסלקם זולת אם נפסיד הרבה מההיתר בטליו, ובודק ד"ה מצאתי **הגר"ש זצ"ל** (בדיקת החזון הכלכה שאלה ח"א עמ' 182) לענין ה"ברוקולי" שהתולעים מכוסים בתוך פרחי הירק וא"א להסירם ע"י רחיצה ושפשוף, שאם על מנת להפרידם צריך להפסיד גם מהפרחים שגם הם נאכלים, אפשר שבטליו מה"ת, אלא דנשאר בזה בצ"ע, ע"כ. ונ"ד קיל יותר דהכא אין בודאי שיש תולעת. ועיי. [ומה שפסק **הרשב"א** (ח"א ס"ו קיג) הובא **בשו"ע** (ס"ו פד ט"ז) לענין המוצא תולעים בתבטיל שיש בו ירוקת שהרוב מותר ע"י טינון, אך הירקות אסורים כי א"א לסנום, היינו משום דאינן בטליו מדרבנן מטעם בריה, כמבואר בסמוך].

ו. ביטול ע"י הלעיטה

ואע"פ דבכה"ז י"ל שתולעים אלו בטלים מה"ת אלא שמ"מ מדרבנן אינן בטליו, דבריה שלימה אינה בטילה כמו שפסק **השו"ע** (ס"ו ט"ז א), אולי יש לרן שמה מתרסקים בשעת הלעיטה ותו לא חשיבי בריה וע"כ בטלים (ואע"פ שהם קטנים מאוד ושמה אינו לוטע אותם, מ"מ מרוב קטנותם מתרסקים ע"י לעיסת הפרי בפיו). ועיי **ביד יהודה** (ס"ו קד ט"ז ד"ה מ"ה) הטעם שכתב בהא דתולעים של הכבדים דליכא משום בריה].

זכאורה יש להוכיח מדמנה ביטול בשעת הלעיטה מהא דאתא **בזבחים** (ע"ח). אמר ריש לקיש פיגול והותר והטמא שבללן זה וזה ואכלן פטור, א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלו, שמע מינה תלת, ש"מ איסורין מבטליו זה את זה, וש"מ נותר טעם ברוב לאו דאו, וש"מ התרת ספק לא שמה התראה. ו**פר"ש** (ד"ה א"א) כשהוא לוטע אותה בפיו נבלל מין לתוך חבירו מיעוט של זה ברוב של זה ובטל המיעוט ברוב, והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע ממנו, וא"א לכיון שלא יאם ממין האחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו, ונמצא שאין באותו מין כשיעור דבציר לא שיעוריה. וכן מבואר **בחזו"א** (ר"ד ט"ז י"ד ט"ז ושיעור) דאם התולעת מתאכלת בפיו ע"י לעיסה, כן שנתבטלה ממנו הכרת העין קודם בליעה יש כאן ביטול יבש ביבש ואין בזה משום בריה, אלא דאסור לעשות כן משום דאין מבטליו איסור לכתחלה, ע"כ. וכן צידד **הגר"ש זצ"ל** (הקדמה לתחומן ח"א עמ' 178). ועיי **בדרכ"ת** (שם) שהביא חולקים ע"ז.

והנה לא דאין מבטליו איסור לכתחלה שייך רק בודאי איסור כמו שצ"ל **בבב"א** ובליון ק"ע, וכמו כן דוקא כשמכוון לבטלו אסור ובני"ד כיון דמאס ליה דואי אינו מכוון הוא וכן צידד **הגר"ש זצ"ל** (שם וסאלה ט עמ' 182). [ובר מן דין ע"י **בשיבת ציון** (ס"ו כח) שכתב שהאוכל פרי שאינו ידוע דשכיחי בו תולעים, אם אוכלו כלו בדיקה הוי מתעסק באכילת הפרי שהוא היתר ואם היה בו תולעת הוי דבר שאינו מתכוין, ודין מתעסק בחלבים לא שייך כאן כיון שאינו הנחה דטעם תולעת הוא פגום. וע"פ זה פסק **הגר"ש זצ"ל** (בד"ה ח"א עמ' 152 בהגה) שמאכל החייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי, וא"א לבדוקו כשמכין על סגרא זו להחייב לאוכלו בזה בדיקה. ועיי עוד **בבב"א** (ר"ד ס"ו ל"א), **במנח"ש** (ס"ו ו ד"ה ועיי) ו**בתשובות והנהגות** (ח"ד ס"ו קצ) ולפ"ז יש עוד צד לצרף להקל בני"ד].

ויצא מזה דתולעים המסתתרים בתותים שא"א לסלקם מהפרי ללא הפסד הפרי עצמו, בטלים מה"ת, ועיי לעיסתו בטלים איסור מדרבנן דתולעי התותים מרוב קטנותם ודאי מתרסקים ע"י הלעיטה, וע"כ מדי ספק פסק דאין נפקא ושרי לאוכלם **בכה"ז** מטעם ס"ס כמבואר **בט"ז** (ס"ו פד ס"ק ב) ועוד פוסקים. ודעת **הגר"ש זצ"ל** ו**הגר"ב זצ"ל** שאול **זצ"ל** (בדיקת החזון הכלכה פ"ז הגה יז) שאם קוצץ הפרי דק דק בסכין מחויבים בכך כמבואר לעיל באותו ג' ובליון ק"ע. ואע"פ שאין להקל כלל ע"פ צדדים אלו בחובת בדיקת פירות וירקות. מ"מ לענין תות שדה טרי מצינו טעם נכון לסמוך על שטיפה כ"ן ואין לחוש שמה נשאר איזה תולעת שאינה יוצאת.

ז. פרי שא"א לבדוק

וגדולה מזו נראה דלא ללא טעמים הנ"ל להתירא ומותר לאכול פרי זה אחר שטיפתו. דכיון דלא ניתן לבדוק ע"י עין רגילה ולא על ידי השרייה שוב אין עליו חובת בדיקה.

דנה חובת בדיקת פרי זה היא מדרבנן מחמת מיעוט המצוי (דעד 50% גיעות במין, אינו מחייב בדיקה מה"ת, כ"ל באות ג), וכיון שלא ניתן לבדוקו בעין רגילה, י"ל שבכה"ג לא חייבו חז"ל בדיקה כלל ומותרים כלא מותרים באכילה (ואפי"א אם אפשר לבדוק ע"י מכשירים וכו', ויש מ"מ אין אנו מחויבים בכך כמבואר לעיל באותו ג' ובליון ק"ע).

ויש להוכיח כן ממה שמצינו **בשו"ע** בסיומן ל"ט סעי' ב' לענין בדיקת הריאה שהיא מחמת מיעוט המצוי, שאם הריאה אינה לפנינו הבהמה שררה ללא בדיקה. וכן י"ל בני"ד דהוי כאינו לפנינו (עיי **ברשב"א** (ח"א ס"ו רע"ז) שהשווה בדיקת תולעים בבדיקת הריאה). וכן נקט **המ"ב** (ס"ו נה ס"ק לא וביאור הלכה ס"ו לט ט"ד א) לענין חזקה דרבה, שהדין הוא שלא שמכין עליה במצות דאו. מחמת מיעוט המצוי של נגרים שלא מביאים ב' שערות בגלי י"ג שנים, דמ"מ אנו נע"ר בן י"ג שלא הוציא גדול יד"ח מצוה דאו' והלך ואינו לפנינו, כיון שא"א לבדוק אם באמת הביא ב' שערות יצא ידי חובה, עיי"ש. [אלא דעיי גומות, לעולם יש לחוש שמה יש לו שערות או גומות, ולכן אפי"ל כשאי חשש שמה נשרו, כגון כשבדקוהו בכל היום שבו שלטמו לו י"ג שנה, וחשש שמה יש לו סימנים. וכן חשבינו ליה מחמת כן כאינו לפנינו. אולם יש לדחות דשאני התם דמחמת חסרון ידיעה אין בידו לבדוקו משא"כ בני"ד שאין בידו לבדוקם כלל].

וכן מבואר **ברשב"א** (תוה"א ב"ג ט"ז פד). שכתב דפרי שחייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי, חייבים לבדוקו לכתחילה, אבל אם עבר ובטל וקעת אינה יכול לבדוקו מותר, כדרך שארנו בהמה שאם בו זאב ונטל בני מעיה שהיא עומדת בחזקת היתר, ועוד דהכא איכא תרי ספיקי דאם דלא למה לא היה בה, ואם תמצא לומר הוה ביה דילמא נמוח ובטל, ע"כ. וכדבריו פסק **השו"ע** (ס"ו פד ט"ז ט), ועיי **בש"ך** (ס"ק כ"ב) שהביא שני הטעמים של הרשב"א. ועיי עוד **בפמ"ג** (ש"ד ס"ג) שלדעת הרמ"א בסיומן ל"ט סעי' ב' שפסק בנאכד הריאה להקל רק במקום הפסימי, לולי הטעם השני של הרשב"א היינו צריכים להחמיר. אולם בני"ד א"א הרמ"א יודה להקל דהרי כתבו **הש"ך** (ס"ק ז) ו**התב"ש** (ס"ק ז) שלענין הריאה החמירו כי חששו שיבואו לאבל במזיד, וחשש זה היה גם בהא דהרשב"א שהרי בשל הירקות בידי, אבל בני"ד דלא שייך חשש זה ע"ל נכלל אחר שרי, וכעין חילוק זה מצינו **בפמ"ג** (ש"ד ס"ק ג). ועוד י"ל שני"ד איכא ס"ס שמה אין תולעים ואף אם יש שמה דלא אחר שטיפה. (ולכאורה אין זה בכלל ס"ס משם אחד. דיעונין **בפרי"ח** (ס"ו קי כלל הסיים ס"ק יא) שכת' דלא מנביא כשספק א' מתיר טפי מהניש לא חשיב ס"ס משם א', אלא אפילו כשמוסיף במציאות כמו לידה זכר ונקבה שמה נפתח רחמה כבר קודם לידה זו ואית'ל עתה מ"מ שמה נקבה קודם. והביאו **בפמ"ג** (ש"ד ס"ק א) וכן נראה בפני"ד. וכעין ס"ס זה מצינו **בשו"ע** (ס"ו ת"ל סעי' ה), עיי"ש **בגרו"ז** (אותו כד), **במנח"ש** (שם ס"ק י"ד והאפשר) ו**בכה"א** (ש"ד אות ג). ועיי עוד **ברמ"א** (ר"י ס"ט). ואף אם נימא דחשיב משם א' בתורת השלמים (כללי הסיים קו"ה אות ב) נקט דהאי דינא דסיים משם א' אינו מוסכם לכ"ע. והפמ"ג (ש"ד אות א) צידד שבמקום הפסימי לא חי"י לשם א'). ואף אם נדחה דברים אלו אכתי יש לצרף דעת השו"ע הנ"ל לכל הצדדים הנ"ל.

מסקנא דינא-

העולה לדינא: תותי שדה טריים ניתן לאוכלם לכתחלה לאחר השרייה ושיטיפה וא"צ לרסקם או לקלפם. ויש לנהוג כן: א. יש לבחור תותים שלמים ופיס (לא תאומים ופוסקים). ב. להוריד את הפרח הירוק שבקצה הפרי עם חתיכה דקה של בשר הפרי. ג. להשרות במים עם קצת סבון נוזלי (כשליש דק). ד. לטווח היטב מחסבון. ה. לשפסע עם הידים כל פרי ופרי. (ואם יש פרי שיש לחדירה של תולעים לתוכו, או שהוא רק מדי וכיצא בזה, יש לחצותו לשניים ולבדוק).

רביעית, וישל ילך ד"א בלא נטילה. אולם בכ"ן איש חי (תולדות ס"ט) כתב דביוצא מבית הכסא לא להזהר שלא ילך ד"א בלא נטילה ידים, כיון דאין שורה עליו רו"ר כמו בשניה]. ומבואר דנה"א האחרונים אם היוצא מבית הכסא צריך לטול ידיו ג"פ, או דסגי בפעם אחת [וע"פ בפמ"ג א"א ס"ו ד' ס"ק י"ז, וס"ו ד' ס"ק א']. ולדינא כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ט) כתב לדינא - וא"צ ג"פ כי אם בקמ מן המטה (ויש מחמירים בהולך בין המתים ומשמש מטהו ודבעין ג"כ ג"פ). ובספר היכל הקודש מחמת ביודא מבית הכסא ג"פ, והמג"א ס"ו ד' ס"ו דבריו.

אולם הכן איש חי (תולדות ס"ט) נקט דצריך לטול ג' פעמים לסונוניו וגם לטול שיעורי רביעית. ואם נכנס לבית הכסא ולא עשה שם צרכיו, כתב בהגהות **רע"א** (ס"ו תרי"ג ס"א) דצריך לטול ידיו משום רוח רעה. ובפמ"ג (א"א ס"ו ד' ס"ק א) הסתפק בדעת המג"א א צריך נטילה. אולם בס"י תרי"ג (משב"ז ס"ק ב) כתב דהיוצא מבית הכסא צריך נטילה אפי"ל לא עשה צרכיו. וכן הכריע המשנ"ב (ס"ק מ"ג) דהיוצא מבית הכסא אפי"ל לא עשה צרכיו, וכן הוצא מבית המרחץ אפי"ל לא רחץ שם, צריכים נטילה משום רוח רעה השורה באלו המקומות.

וכ"כ לדינא בכ"ן איש חי (פרשת תולדות ס"ק ט"ז). [אולם כתב דלא נכנס שם כולו אלא רק הושיט ידיו, אין שורה רוח רעה כמו כשנכנס כל גופו ולכן סגי לרחוץ כ"כ"ג פעם אחת, והמחמיר לרחוץ אף באופן זה ג"פ תבא עליו ברכה - ואזיל לשיטתו דהיוצא מבית הכסא צריך לטול ידיו ג"פ].

ועיי בחסד לאלפים (ס"ו ד' ס"ב) - דאף אם יראה לעיניי שלא תאונה אליו רעה ממה שאינו נוטל ידיו, ידע נאמנה שדברי רבותינו ז"ל חיים וקיימים לעד ולעולם עולמים, וכל מה שאמרו שהעושה כן נענש, כן יהיה וכן יקום בלי שום ספק, אם לא בגופו בנשמתו, אם לא בעוה"ז בעוה"ב, או שיש לו זכות שתולה ומנקים מזכותיו.

ולענין כ"ל, הנה גבי נטילת ידים דשחרית מבואר בכ"י (ס"ו ד') משמיה דהרשב"א דמחמת רוח רעה וכ"ש מחמת נקיות א"צ כ"ל. א"כ ק"ו גבי נטילת ידים דהיוצא מבית הכסא ד"צ כ"ל. ונראה דגבי נטילת ידים דשחרית לכתחילה טוב לטול גם כ"ל כמבואר בשו"ע שם בס"ו, שאני התם דהוא משום דבבוקר נעשה ככריה חדשה וכמ"ש בכ"י שם משמיה דהרשב"א ע"ש].

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - סעודות שבת (ז)

צריך ביאר מעלת הנשמה יתירה לאבילה ושתיח - ... והדברים מפליאים, וכי בשביל שיוכל האדם להרבות במאכל ובמשתה, בשמחה ובתענוג, ברא הקב"ה מהלך מיוחד בכריאה, שתהינה הנשמות מתרווחות ומתגדלות בשבת...

ועוד גם זאת עריך ביאר. שכן כאשר תתבונן מעט, הלא תראה שאומות העולם בלא "נשמה יתירה" יש להם את הכח והגבורה לאכול ולשתות יין הרבה בכל ימות השבוע, ויהי מאשר יש להם לבני ישראל לאכול ולשתות ביום השבת. עם הנשמה יתירה שהיא אצ"ל, ומה, א"פוא, הסוד הזה של "נשמה יתירה" שהוא "אות" לעולם, בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים". (הגר" איו"ק שער, לקט שיחות מוסר עמ' ת"ח)

ע"י הנשמה יתירה אין האבילה מיקח לאדם אלא מרוממתו - "וביאר הענין, שכך קידש הקב"ה את יום השבת, במה שברא מהלך של "נשמה יתירה" שתחול על האדם ביום השבת, לחוסוף בנפשו קדושה ודבוקים ב'ד' יתברך, דוקא מתוך הגשמיות והענוג החומרי...

וכן הוא באבילה ושתיח של עונג שבת. שכיון שהנהויל הקב"ה לישראל את ה"נשמה יתירה" - רוחב לב לאכול ולשתות, לנוח ולשמוח, שוב "אין נפשו קצה עליו" (כלשון רש"י), כלומר: אין האבילה והשתיה, המנוחה והשמחה גורמים לו לאדם ירידה ממדרגתו, ואין שתית רוב היין מגשמת אותו בהנאתו ממנו... אלא אדרבה... הוא יוסף עליהם ברחוניתו, כיון שעושה כן מתוך חפץ לב להתענג על ד', ולא רק להתענג בלבד, אלא להדבק ממש ב'ד'...". (לקט שיחות מוסר שם עמ' ת"ט)

נעדך ע"י מחבר סודת "עבודת המועדים"